

บทที่ 3

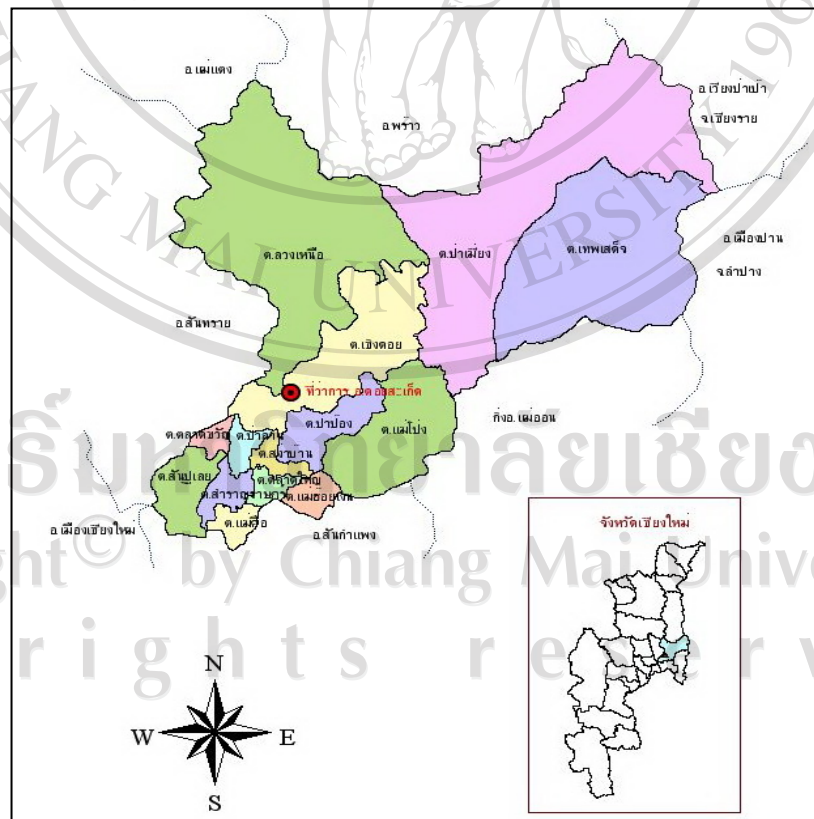
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษากการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนกรณีศึกษา ป่าชุมชนหมู่บ้านตลาดจี่เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาพัฒนาการการใช้ป่าชุมชนบ้านตลาดจี่เหล็ก และการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี่เหล็ก ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย และเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษากการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโดยเลือกกรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านตลาดจี่เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ 1 แผนที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: www.policedoisaket.com

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1.2.1 ศึกษาบริบทชุมชน

- 1) ประวัติหมู่บ้าน
- 2) ลักษณะทั่วไปของชุมชน
- 3) โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค
- 4) สภาพทางสังคมของชุมชน
- 5) สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

3.1.2.2 ศึกษาพัฒนาการการใช้ป่าชุมชน ของชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก

ศึกษาการใช้ป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กของชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กในช่วงอดีตที่เริ่มต้นการมีพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ถึงช่วงการฟื้นฟูพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2552)

3.1.2.3 ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน

ศึกษาการใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนจากต้นตุนเดิม ในช่วงอดีตที่เริ่มต้นการมีพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ถึงช่วงการฟื้นฟูพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2552)

3.1.2.4 ศึกษาการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน

ศึกษาการปรับใช้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2547-ปี พ.ศ. 2552) โดยเปรียบเทียบให้ทราบถึงการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนจากการใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนจากต้นตุนเดิม ในช่วงอดีตที่เริ่มต้นการมีพิธีกรรม กับช่วงการฟื้นฟูพิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2547-ปี พ.ศ. 2552)

3.1.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษางานด้านเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือน มิถุนายน – ธันวาคม ปี พ.ศ. 2552

3.2 ข้อมูล และแหล่งข้อมูล

การศึกษาเรื่องการใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบของวิธีการดำเนินการศึกษา แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

1) เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวคิดทฤษฎี ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการพัฒนารอบแนวคิด และเป็นแนวทางในการศึกษาในครั้งนี้ โดยแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ
- แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

2) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ทำการศึกษา คือ บ้านตลาดจี้เหล็ก โดยรวบรวมเอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่โป่ง รวมถึงเอกสารที่มีการบันทึกข้อมูลของหมู่บ้านที่ทำการศึกษามาจากสถานที่ต่างๆ

3.2.2 การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

การศึกษาครั้งนี้มุ่งจะศึกษาการใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) โดยเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก เนื่องจากจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก โดยแบ่งตามลักษณะการให้ข้อมูลดังนี้

- 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - เจ้าหน้าที่จากสำนักงานป่าไม้ ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน
- 2) กลุ่มแกนนำชุมชน
 - ผู้ใหญ่บ้าน และกำนันตำบลแม่โป่ง
 - เยาวชน
 - ผู้อาวุโสในชุมชน
 - คณะกรรมการหมู่บ้าน
 - พระสงฆ์

3) กลุ่มผู้ใช้ป่าชุมชนภายในชุมชน

3.3 ประชากร และผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของผู้วิจัยในการศึกษาครั้งนี้ โดยประชากรของหมู่บ้านตลาดจี้เหล็ก มีจำนวนทั้งสิ้น 84 ครัวเรือน มีประชากรรวมกันทั้งสิ้น 293 คน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball sampling) จึงไม่ได้มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แต่จะมีผู้ให้ข้อมูลซึ่งสามารถได้มาซึ่งข้อมูลในการศึกษาได้ ผู้ศึกษาได้เลือกให้ผู้ให้ข้อมูลจากการแบ่งประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและชัดเจน ดังนี้

3.3.1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น ข้อมูลพื้นฐาน รวมถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

3.3.2 กลุ่มแกนนำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน พระสงฆ์ เยาวชน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้จะให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของชุมชน เช่น ประวัติหมู่บ้าน ลักษณะของพิธีกรรม เรื่องเล่า ความเชื่อ โบราณ ข้อมูลการใช้ป่าชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอดีต

3.3.3 กลุ่มผู้ใช้ป่าชุมชนภายในชุมชน กลุ่มนี้ผู้วิจัยถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็กโดยตรง ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ได้

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.4.1 การสังเกต (Observation)

ระยะแรกผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปสำรวจและสังเกต รวมถึงการจดบันทึก สภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ระบบการคมนาคม ประปาหมู่บ้าน ป่าไม้ในชุมชน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน หลังจากผู้วิจัยเริ่มคุ้นเคยกับชุมชนมากขึ้น จึงได้มีการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าไปสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นแบบแผนปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของคนในชุมชน เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า เป็นต้น เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ พิธีกรรมและความเชื่อของคนภายในชุมชน

3.4.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball sampling) ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ ทั้งนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตาม สถานการณ์ โดยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

1) สภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของ ชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค สภาพทางสังคมของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจของ ชุมชน การใช้พื้นที่ป่าของชุมชน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันตำบลแม่โป่ง ผู้นำ ชุมชนคนภายในชุมชน

2) พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน โดยจะมีการ สัมภาษณ์ทั้งในประเด็นของพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม และพิธีกรรมและความเชื่อในปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันตำบลแม่โป่ง ผู้นำชุมชน คนภายในชุมชน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานป่าไม้ ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน กลุ่มผู้ใช้ป่าชุมชน ภายในชุมชน

3.4.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group Discussion)

จัดการประชุมกลุ่มย่อยโดยจะมีการประชุมในหมู่บ้านบ้านตลาดขี้เหล็ก จะมี ผู้เข้าร่วมประมาณ 10-15 คน ต่อหนึ่งกลุ่ม โดยผู้ร่วมสนทนาจะประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส แกนนำชุมชน รวมถึงผู้ใช้ป่าชุมชนภายในชุมชน ร่วมกันให้ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและบุคคลทั้งหมด ผู้วิจัยจะ นำมาจัดหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ (Content Analysis) เพื่อหาความเชื่อมโยงและ หาความสัมพันธ์ของข้อมูล หรือปรากฏการณ์ ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยการลงพื้นที่แบบวนซ้ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลยืนยันข้อมูลบางประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน เพื่อให้ สะท้อนถึงการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนบ้านตลาดขี้เหล็ก โดยได้แยก ประเด็นในการวิเคราะห์ ดังนี้

3.5.1 วิเคราะห์บริบทของชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเสนอภาพรวมของสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ ประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและ สาธารณูปโภค สภาพทางสังคมของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน การใช้พื้นที่ป่าของชุมชน

3.5.2 วิเคราะห์ในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อที่ใช้ในการจัดการป่าชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม รวมไปถึง การประชุมกลุ่มย่อย และเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน ทั้งพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนของต้นทุนเดิม (ช่วงก่อนจะมีการฟื้นฟู พิธีกรรมและความเชื่อของหมู่บ้าน) รวมไปถึงการใช้พิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชน ในปัจจุบัน (ในช่วง พ.ศ. 2547–2552) เพื่อได้ข้อมูลของการใช้พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ทั้งใน ส่วนก่อนที่ชุมชนจะมีการฟื้นฟูพิธีกรรมและความเชื่อกับข้อมูลการใช้พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ในปัจจุบัน

3.5.3 วิเคราะห์การปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่า ชุมชน โดยวิเคราะห์จากข้อมูลการใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนของ ต้นทุนเดิม (ช่วงอดีตที่มีการเริ่มใช้พิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่า) รวมไปถึงการใช้ พิธีกรรมและความเชื่อในการจัดการป่าชุมชนในปัจจุบัน (ในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2552) เพื่อหา ความสัมพันธ์ และข้อแตกต่าง เช่น การมีกิจกรรมเพิ่มเติมในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องในพิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน เพื่อทราบถึงการปรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่า ชุมชน โดยในการวิเคราะห์จะใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการทำให้ทันสมัย ทำให้ มองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ รวมไปถึง แนวคิดการจัดการป่าชุมชนว่าข้อมูลที่ได้มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับแนวคิดที่ได้กล่าวมาอย่างไร